

COP28'DEN İZLENİMLER¹

Başlangıcın sonu - COP28'de enerji sistemlerinde fosil yakıtlardan adil, düzenli ve eşitlikçi bir şekilde uzaklaşmak ("transitioning away from fossil fuels in energy systems in a just, orderly and equitable manner...") için çağrı yapıldı.

1942'de, II. Dünya Savaşı'nın zorlu günlerinde, müttefiklerin Almanya'yı Mısır'dan geri püskürtmesi, müttefikler için savaşın seyrini değiştirebilecek umut verici bir dönüm noktasıydı. Bu tarihi an, İngiltere Başbakanı Winston Churchill tarafından, 'Bu ne son, ne de sonun başlangıcı; ancak başlangıcın sonu olabilir' şeklinde yorumlanmıştır. Churchill'in bu sözleri, belirsizlik içindeki bir geleceğe dair umudu ve değişimin eşliğinde olmanın önemini vurgular.

Bana göre bu tarihi perspektif, 30 Kasım – 12 Aralık 2023 tarihlerinde benim de TEPAV aracılığıyla katılmaya fırsat bulduğum Dubai'de gerçekleştirilmiş olan COP 28 İklim Konferansı'nda yankı buldu. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında yaklaşık 30 yıllık çevre müzakerelerinde bir ilk olarak, fosil yakıtların yükselişinin sonuna işaret eden, 2050 net sıfır hedefinin başarılması amacıyla **'Enerji sistemleri içerisinde yer alan fosil yakıtlardan adil, düzenli ve eşitlikçi bir şekilde uzaklaşma'** çağrısı yapıldı. BM'de bu tür bir çağrı, ülkeleri bir konuda eyleme geçmeye teşvik etmek anlamına gelir, ülkeler açısından aslında bağlayıcılığı yoktur. Buna Churchill'in sözlerindeki gibi, ne bir son ne de sonun başlangıcı; ancak fosil yakıt bağımlılığının uzun süren yükselişinde bir sona gelinmekte olduğuna dair çok önemli bir işaret denebilir. Bu yükselişin ters yöne çevrilmesi, yani fosil yakıtlar için sonun başlangıcı, ancak küresel anlamda hükümetlerin ve özel sektörün COP28'de ortaya konan bu çağrı doğrultusunda somut adımlar atması ile olacaktır. Örneğin azaltılmamış kömürden tamamen çıkış ve petrol-doğalgaz yatırımlarının kademeli fakat önemli ölçüde azaltımı, yenilenebilir enerji yatırımlarının önemli oranda artırılması ve enerji verimliliği alanında ilerlemeler kaydedilmesi gibi. Buna rağmen,

¹ Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

COP28'de fosil yakıtların geleceği ve temiz enerji kaynaklarının hakimiyetinin sağlanabilmesi adına tarihi bir ortak niyet beyanına tanık olduk diyebiliriz.

Ortak amaç küresel sıcaklık artışını 1,5°C ile sınırlamak

İki hafta süren COP28'de 150'den fazla ülkenin liderleri, hükümet temsilcileri ile sivil toplum kuruluşları, uluslararası organizasyonlar, iş ve finans çevreleri, dünyanın birçok yerinden gelen yerli halk temsilcileri ortak bir amaç için buluştular. Dünya çapında dayanışmanın bir göstergesi olarak, yaklaşık 200 tarafı temsil eden müzakereciler, iklim eylemini artırmak için dünyanın ilk "Küresel Durum Değerlendirmesi" konusunda ve küresel sıcaklık sınırını 1,5°C içinde tutma amacıyla Dubai'de bir araya geldi.

COP28'in tüm gündemine yön verici nitelikte bilimsel ve teknik temel oluşturan Hükümetlerarası İklim Değişimi Paneli'nin (IPCC) 2023 Mart ayında ortaya koymuş olduğu 6. İnceleme dönemi raporu dünyanın "geri dönülemez" küresel ısınma seviyelerine yaklaştığına ve felaket etkilerinin hızla kaçınılmaz hale geldiğine dair uyarılar içeriyor. Raporla, ayrıca felaketi önlemek için acil ve radikal önlemler alınması, iklim çöküşünün en kötü yıkımlarını önleyecek olası politika ve eylemleri ortaya koymanın gerekliliği de belirtiliyor.

Paris Anlaşması hedeflerine ulaşmada raydan çıkmış durumda

COP28, ilk defa 2015 Paris İklim Anlaşması'nda alınan kararlar konusunda ilerlemenin ortaya konulabilmesi, eksikliklerin belirlenmesi ve yeni revize aksiyonların ortaya konulabilmesi için yapılan Küresel Durum Değerlendirmesi'ne tanık oldu. 2021'de Glasgow'da yapılan BM İklim Değişikliği Konferansı (COP26) ile başlayan ve iki sene süren bu değerlendirme sürecinin her beş senede bir yapılması planlanıyor. İşte bu değerlendirmenin sonuçları uluslararası taraflarca COP28'de görüşüldü ve COP28'in en önemli gündemini oluşturdu. Müzakere edilen her unsurun içermekle kalmayıp ülkelerin 2025'e kadar daha güçlü iklim eylem planları geliştirmek için kullanabileceği bir temel olması açısından da çok önemliydi.

13 Aralık'ta son taslağı yayınlanan bu Küresel Durum Değerlendirmesi maalesef Paris Anlaşması hedeflerine ulaşmada raydan çıktığını vurguluyor ve küresel sera gazı emisyonlarının 2030'a kadar, 2019 seviyelerine kıyasla %43 azaltılması gerektiğini gösteriyor.

Durum değerlendirmesi, taraflara, 2030 yılına kadar küresel ölçekte yenilenebilir enerji kapasitesini üç katına çıkarma ve enerji verimliliği iyileştirmelerini iki katına çıkarma yönünde eylemler alınması için çağrıda bulunuyor. Ayrıca, enerji sistemlerinde fosil yakıtlardan uzaklaşma sürecini yönlendiren diğer önlemlerle birlikte, filtresiz kömür gücünün aşamalı olarak azaltılması ve verimsiz fosil yakıt sübvansiyonlarının kaldırılması yönünde çabalara hız kazandırmayı da içeriyor.

Konferans taraflara yaptığı çağrı ile tüm sera gazlarını ve sektörleri kapsayacak ve 1.5°C sınırı ile uyumlu olan ekonomi genelinde emisyon azaltmaya yönelik daha hırslı iklim eylem planları oluşturmayı ve bu bağlamda 2025 yılına kadar ülkeler tarafından gönüllü olarak ortaya konulacak olan ulusal katkı beyanlarında (Nationally Determined Contributions) daha iddialı olunmasını teşvik ediyor.

Küresel enerji geçişi ve ulusal iklim planlarının uygulanması için iklim finansmanının artırılması gerekiyor

İklim finansmanı, konferansın önemli gündem maddelerinden biriydi. Yeşil İklim Fonu (GCF), altı ülkenin COP28'de yeni fonlama taahhütleriyle ikinci yenileme dönemine destek sağladı ve toplam taahhütler şimdi 31 ülkeden 12,8 milyar ABD doları gibi rekor bir seviyeye ulaştı ve artması bekleniyor.

Sekiz bağışçı hükümet, En Az Gelişmiş Ülkeler Fonu ve Özel İklim Değişikliği Fonu'na (the Least Developed Countries Fund and Special Climate Change Fund) bugüne kadar yaklaşık 130 milyon ABD dolarından fazla yeni taahhütlerde bulundu. Ayrıca, COP28'de Adaptasyon Fonu'na şimdiye kadar yaklaşık 166 milyon ABD doları tutarında yeni taahhütler yapıldı.

Ancak Küresel Durum Değerlendirmesi Raporu'nda da vurgulandığı üzere, bu finansal taahhütler, gelişmekte olan ülkeleri temiz enerji geçişleriyle, ulusal iklim planlarının uygulanması ve adaptasyon çabalarıyla desteklemek için sonunda gereken trilyonlarca doların çok altında. Deloitte firmasının Kasım 2023 tarihli bir raporuna² göre 2050 yılına kadar küresel olarak net sıfır sera gazı (GHG) emisyonlarına ulaşmak, mevcut fosil yakıt merkezli modelden, yüksek oranda yenilenebilir ve elektrikli bir enerji sistemine toplumun temel bir dönüşümünü gerektiriyor. Bu dönüşüm, 2050 yılına kadar yılda yaklaşık 5 trilyon ABD dolarından 7 trilyon ABD dolarından fazla olacak şekilde önemli yatırımlar gerektiriyor. Ancak, şu anda bu geçişe yönelik olarak her yıl 2 trilyon ABD dolarından daha az yatırım yapılıyor.

Bu tür bir fonlamayı sağlamak için, Küresel Durum Değerlendirmesi raporu, çok taraflı finansal mimarinin reforme edilmesinin ve yenilikçi finans kaynaklarının ivedilikle ortaya konmasının iklim değişimi yatırımlarının hızla artırılması ve dünya iklim hedeflerine ulaşılabilmesi açısından önemini vurguluyor.

Zarar ve Hasar Fonu'na yapılan katkılar yetersiz

Konferansın ilk gününde, taraflar Zarar ve Hasar Fonunun (the Loss and Damage Fund) işletilmesi ve finansman düzenlemeleri konusunda tarihi bir anlaşmaya vardı. Bu, konferansta somut bir kararın kabul edilmesinin ilk örneği oldu. Kararın onaylanmasından hemen sonra fona taahhütler gelmeye başladı ve bugüne kadar toplam taahhüt tutarı yaklaşık 800 milyon ABD doları oldu.

Dünyanın en yüksek 20 gayrisafi milli hasılasından (G20) birine sahip olan Türkiye, iklim kriziyle ilgili felaketler için oluşturulan Zarar ve Hasar Fonu'ndan faydalanma niyetini konferans sürecinde ifade etti.

Türkiye açısından COP28

Uluslararası Enerji Ajansı ve Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nın tahminlerine göre, ısınmayı 1,5°C ile sınırlamak için dünya, 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji kapasitesini üç katına çıkarmalı, yani en az 11,000 GW'a ulaştırmalı ve küresel ortalama yıllık enerji verimliliği iyileştirmelerini yaklaşık %2'den her yıl 2030'a kadar %4'ün üzerine çıkarmalıdır.

² Financing the Green Energy Transition A US\$50 trillion catch, Deloitte, Kasım 2023

Bu bağlamda COP28'de Türkiye'nin dahil olmadığı 130 ülke "Küresel Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Taahhüdü" altına imza attı ve 2030 yılına kadar yenilenebilir enerjiyi üç katına çıkarma ve enerji verimliliği çabalarını iki kat hızlandırma sözü verdi.

Türkiye, COP28 bünyesinde yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği taahhütlerini içeren çeşitli bildiremleri imzalamayarak birçok ülkeye göre farklı bir duruş sergiledi.

Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları açısından yaklaşık kurulu kapasitesi, rüzgâr enerjisi için 12 GW, solar enerjisi için ise 11 GW. 2022 yılında Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı tarafından yayınlanan Türkiye Ulusal Enerji Planı'na göre, Türkiye 2025 yılı itibariyle bu kurulu güç kapasitelerini rüzgâr enerjisinde yaklaşık 30 GW'a, solar enerjisinde ise yaklaşık 53 GW'a çıkarmayı hedefliyor. Bu da Türkiye'nin rüzgâr ve solar açısından şu anki kurulu kapasitesini 2030 olmasa da en azından 2035'e kadar 3,6 kat arttırmayı planladığını gösteriyor.

Türkiye, neden küresel yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği çağrısına imza atan ülkelerden biri olmadı?

Bunun sebebi acaba taahhütün özellikle ısınmayı 1.5°C ile sınırlama çabalarıyla uyumsuz olan, azaltılmamış yeni kömürlü enerji santrallerine yapılan sürekli yatırımların sonlandırılması da dahil olmak üzere, azaltılmamış kömür enerjisinin aşamalı olarak azaltılmasını da içeriyor olması ve Türkiye'nin bu konuda yerli kömür sektörüne vermiş olduğu yatırım destek sözleri ve bu yatırımları ekonomik ömürleri dolana kadar açık tutmaya ilişkin verdiği sözler olabilir mi? 2017 yılında kurulan Kömürden Vazgeçme İttifakı'na (Powering Past Coal Alliance - PPCA) COP28 sürecinde yedi ülke daha katıldı ve kömürü aşamalı olarak terk etme taahhüdünde bulundu. Türkiye, Avrupa ve civarında ittifaka henüz katılmamış yegâne ülkelerden biri maalesef.

Enerji ihtiyacının büyük bir kısmını yurt dışından ithal ettiği fosil yakıtlar ile karşılayan ülkemiz, ülke içerisinde yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimine yönelik yatırımları daha çok destekleyip enerjide dışa ve fosil yakıtlara olan bağımlılıktan kurtulmak yerine, üretimi 20-30 yıl sürebilecek ve karbon emisyonlarının ana kaynağı niteliğinde olan gaz ve petrol üretimi için Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu'da arama ve üretim çalışmalarını daha cazip görmekte anlaşılan.

COP28 konferans alanında (Dubai Expo Center) 150'yi aşkın ülke kendilerine ayrılmış alanlarda ülke gündemlerini uluslararası ortamda paneller aracılığıyla tartışmaya açtılar. Japonya dekarbonizasyona yönelik yeni hidrojen üretim teknolojilerini tanıttı; Hindistan uluslararası iş ortakları ile Milyar Dolarlık çevreci ulaşım yatırımlarını açıkladı; Suudi Arabistan 1 Trilyon Dolar bütçeli ve tamamen yeşil enerji ile hayata geçirilecek olan NEOM projesini anlattı; Amerika Birleşik Devletleri iklim değişikliğinin tarım üzerinde sergilediği etkileri NASA'nın uzaydaki onlarca uydusu ile nasıl takip ettiklerini gösterdi. Kısacası iklim değişikliği ve alt başlıklarına ilişkin birçok ülke tarafından onlarca belki de yüzlerce panel gerçekleştirildi. Gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan ülkelere gelen uluslararası katılımcılar arasında dikkate değer bir etkileşim, deneyim paylaşımı ve dayanışma vardı. Türkiye kendine ayrılmış fiziksel alanın yarısını Ebru sanatı tanıtımı yaparak değerlendirmeyi tercih etti! Türkiye her ne kadar istatistiksel rakamlara bakıldığında konferansa kayıtlı en çok ziyaretçilerden birine sahip görünmekte ise de benim neredeyse günü gününe gözlemlediğim kadarıyla ziyaretçilerin önemli kısmı, konferansta ilk birkaç gün boy gösterip Dubai'nin alışveriş merkezleri cazip gelmiş olacak, ilerleyen günlerde konferansların ve panellerin önemli kısımlarına katılmadılar. Ulusal ve uluslararası çevrelerden Türkiye'nin panellerine de aktif katılım düşük kaldı. Türkiye

tarafından konuk edilen, Hükümetlerarası İklim Değişimi Paneli'nin (IPCC) Başkanı Jim Skea'nın 16-19 Ocak 2024 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenecek olan 7. Değerlendirme döneminin küresel iklim değişikliği aksiyonları açısından öneminden bahsettiği panelde bile Bakanlık çevreleri hariç bir avuç izleyici vardı maalesef. **Ülkemizden özellikle sivil toplum kuruluş örgütü, akademik ve bilim çevrelerinin gerçekleşen panellere katılımı sınırlı kaldı. İklim değişikliğine ilişkin küresel ve bölgesel konuların tartışıldığı bu etkinliklerde ülkemiz açısından önümüzdeki yıllarda oluşabilecek fırsat ve zorlukların uluslararası bir ortamda yeterince dile getirilemediği ve benzer süreçlerden geçen ülkelerin deneyimlerinden örnek alınabilmesi için çok uygun olan bir ortamdan yeterince faydalanılmadığı bir durum oldu.**

Sırada neler var?

Hükümetlerarası İklim Değişimi Paneli'nin Ocak 2024'de İstanbul'da gerçekleştirilecek olan 60. Oturumu 6. inceleme döneminde çıkarılan derslerin tartışılması ve 7. inceleme döneminin başlangıcı ve planlaması açısından kritik öneme sahip. Oturumun İstanbul'da gerçekleştiriliyor olması Türkiye'nin uluslararası paydaşlar ile iklim değişikliği konularında yakın temas sürdürmesi açısından iyi değerlendirilmesi gereken bir fırsat.

COP28 sürecinde bir sonraki buluşmanın (COP29) Azerbaycan'da 11-22 Kasım 2024 tarihlerinde ve 12-21 Kasım 2025 tarihlerinde ise Brezilya'da (COP30) düzenlenmesine karar verildi. Önümüzdeki iki yıllık süreç gerçekten çok kritik olacağı benziyor. COP29 özellikle küresel anlamda iklim finansmanı konusunda eksikliklerin ortaya konması, gelişmekte olan ülkelerin dekarbonizasyon süreçlerinin finansal olarak desteklenmesi ve bu konuda aciliyetin altının çizilmesi bağlamında önemli bir aşama olacak. Özel sektörümüzün "yeşil dönüşüm için finansman bulamıyoruz" şeklindeki açıklamaları göz önünde bulundurulduğunda yanı başımızda gerçekleşecek ve finansman anlamında uluslararası bağlantıların önemli buluşma noktasını teşkil edecek bu konferansa katılım fırsatının iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

Paris Anlaşması taraflarının ulusal iklim hedeflerini 2024 yılının sonuna kadar Paris Anlaşması'na uygun olarak güncellemesi gerekiyor. Bu anlamda ortaya konacak olan ulusal katkı beyanlarının da COP30'da görüşülmesi ve ilgili hedeflerin küresel sıcaklık sınırını 1,5°C içinde tutabilmek açısından ne ifade ettiğinin ortaya konup sonraki adımlar konusunda kararlar alınması bir başka önemli tarih.

Son olarak...

Artık net bir şekilde anlamak lazım ki, 2050 net sıfır hedeflerine ulaşmak için kalan zaman daralıyor. İklim değişikliği ile mücadelenin ülke bazında efektif olabilmesi ve ilgili hedeflere ulaşılabilmesi, küresel çapta iş birlikleri, teknoloji transferi, finansman kaynağı tedariki, uluslararası yeşil mevzuat ve regülasyon oluşumlarında uluslararası paydaşlarla etkileşimde olup ülkenin sesini duyurmayı, görüş bildirmeyi, katkıda bulunmayı gerektiriyor.

Uzun zamandır ülkemizde görüşülen İklim Kanunu, 2053 net sıfır yılı hedefini açık ve net referans gösterir bir şekilde biran önce sonuçlandırılmalıdır. Taslak aşamasından halen ileri gidemeyen enerji dönüşümü yatırımlarının önünü açmanın anahtarlarından olan Sektörel Yol Haritaları artık sonuçlandırılmalı ve yayınlanmalıdır. Avrupa Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizmasının Ekim 2023'te yürürlüğe girmesinin ardından aralık ayında İngiltere'den de benzer bir uygulamanın haberi geldi. Artık önümüzdeki yıllarda uluslararası ticarete ürünlerin karbon yoğunluğunun vergisel/tarifesel bir dezavantaj yaratacağı aşikâr. 2024 sonunda

uygulanmaya başlanması planlanan pilot Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) için uzun yıllardır MRV sisteminden gelen bir uygulama deneyimi ve toplanmış ciddi anlamda veri var. Bu da Türkiye'nin ETS sürecinde bir avantaj yaratacaktır. Öte yandan, her ne kadar ETS enerji dönüşümü süreci için kritik öneme sahip olsa da daha önemli olan, ülkece sanayimizi dekarbonizasyon, yeşil dönüşüm süreçlerinde daha güçlü adımlar ile ilerletmek ve sonuçlar almaktır.

2053 yılına kadar net sıfır emisyon ülkesi olma vizyonuna sahip olan Türkiye, sera gazı emisyonlarını olabildiğince hızlı bir şekilde azaltmaya başlamalı, ülkemizde yoğun şekilde enerji girdisi olarak kullanılan azaltılmamış kömürden çıkışı hızlandırmalı, rüzgar ve solar yenilenebilir enerji kapasitesine ilişkin 2022 Türkiye Ulusal Enerji Planı'nda belirtilen hedefleri daha iddialı hale getirerek 2035 değil 2030'a kadar üç katına çıkarmalı ve 2020'ye kıyasla 2030 yılına kadar önemli mutlak emisyon azaltımı hedeflerini 2024 yılı sonuna kadar ortaya koymalı ve biran önce bu hedeflere ulaşılmasına ivme kazandırmalıdır.